

Observații privind propunerea legislativă de introducere a disciplinei Educație media și digitală în învățământul preuniversitar

Lect. Univ. Dr. Ciprian Cucu (ciprian.cucu@e-uvv.ro)

Propunerea legislativă răspunde unei nevoi reale. Într-un ecosistem informațional dominat de platforme digitale, conținut generat algoritmic, dezinformare, pseudo-jurnalism și conținut generat cu ajutorul inteligenței artificiale, elevii au nevoie de competențe media și digitale solide. Introducerea Educației media și digitale în trunchiul comun poate fi, prin urmare, o decizie necesară.

Totuși, simpla introducere a unei noi discipline în planurile-cadru nu garantează dobândirea acestor competențe. În contextul românesc, riscul principal este ca disciplina să fie implementată formal, inegal sau chiar contraproductiv: să existe în orar, dar să nu producă schimbări reale în felul în care elevii înțeleg, evaluează și folosesc informația.

Prezentele observații pornesc de la analiza realizată de Mediawise Society, care identifică o serie de vulnerabilități importante ale proiectului, și propun completarea acesteia cu câteva observații referitoare la riscuri specifice sistemului educațional românesc.

1. Vulnerabilități identificate corect în analiza Mediawise

Analiza Mediawise identifică o serie de probleme care ar trebui avute în vedere:

- lipsa clarificării privind profesorii care vor preda disciplina și profilul lor de competențe;
- formularea vagă privind formarea inițială și continuă a cadrelor didactice;
- neclaritățile legate de integrarea transversală a educației media în alte discipline;
- riscul unei abordări defensive, centrate pe pericol și manipulare, în detrimentul unei pedagogii constructive;
- absența componentei de AI;
- absența unei componente privind jurnalismul în interes public, presa liberă, proprietatea media, independența editorială și rolul democratic al jurnalismului;
- lipsa unui mecanism de monitorizare și evaluare sistemică;
- lipsa unei arhitecturi multi-stakeholder care să includă societatea civilă, mediul academic, elevii, profesorii și actorii cu expertiză în educație media.

Aceste observații sunt întemeiate. Proiectul are meritul de a introduce educația media și digitală ca prioritate curriculară, dar nu oferă încă garanții suficiente că disciplina va fi predată de persoane competente, într-o manieră relevantă pedagogic și evaluată în mod credibil.

2. Riscuri suplimentare specifice sistemului educațional românesc

Pe lângă vulnerabilitățile menționate mai sus, merită atenție o serie de probleme structurale ale educației din România: formalismul formării continue, politizarea unor structuri administrative, inegalitățile rural-urban, presiunea examenelor naționale și nivelul ridicat al analfabetismului funcțional.

2.1. Riscul formării „pe hârtie”

În România, formarea continuă este uneori limitată la acumularea creditelor necesare pentru cariera didactică. Această logică poate produce participare formală la cursuri, fără schimbare reală în practica de predare. În cazul Educației media și digitale, acest risc este major: o disciplină complexă, care presupune analiză critică, pedagogie activă, înțelegerea ecosistemului media și competențe digitale, nu poate fi predată adecvat doar pe baza unui curs scurt de conștientizare.

Măsură propusă: legea ar trebui să prevadă că profesorii care predau disciplina trebuie certificați pe baza unor competențe demonstrate, nu doar pe baza participării la un curs. Certificarea ar trebui detaliată prin metodologie și ar putea include portofoliu didactic, activitate aplicată la clasă, evaluare externă a materialelor produse și audit pe eșantion al cursurilor de formare.

2.2. Riscul predării pseudo-critice sau conspiraționiste

Educația media poate fi deturnată dacă este predată de persoane care confundă gândirea critică cu suspiciunea generalizată. Există cazuri publice și semnalări privind profesori care promovează teorii conspiraționiste, pseudoștiință sau conținut manipulator în spațiul public sau în clasă. Disciplina propusă poate deveni, în mâinile unui profesor nepotrivit, un mod de a promova idei false precum „presa este controlată”, „comunicarea oficială ascunde adevărul” etc.

Măsură propusă: legea ar trebui să introducă un standard de integritate epistemică pentru predarea Educației media și digitale. Acesta nu trebuie să limiteze libertatea de opinie a profesorilor, dar trebuie să stabilească obligații profesionale clare: distincția între fapt, opinie, speculație și ficțiune; folosirea surselor verificabile; interdicția prezentării teoriilor conspiraționiste sau pseudoștiințifice drept fapte; respectarea pluralismului și evitarea propagandei partizane în clasă. Metodologia de aplicare ar trebui să prevadă un mecanism de sesizare, evaluare, remediere și, în cazuri repetate sau grave, retragere a dreptului de a preda disciplina.

2.3. Riscul ca disciplina să devină „de umplură”

În clasele terminale ale ciclurilor de învățământ, în special clasa a VIII-a și clasa a XII-a, presiunea examenelor naționale orientează puternic activitatea școlară. Disciplinele sau competențele care nu contează în evaluări tind să fie marginalizate sau tratate formal.

Măsură propusă: Educația media și digitală nu ar trebui să devină o probă separată de examen, dar competențele media trebuie integrate gradual în evaluările existente. Evaluarea Națională, Bacalaureatul, evaluările de competențe digitale și probele care includ texte nonliterare, argumentare, comunicare sau analiză de surse pot integra itemi privind identificarea afirmației principale, evaluarea sursei, distincția fapt-opinie, analiza dovezilor, recunoașterea contextului lipsă, interpretarea imaginilor, graficelor sau conținutului generat cu inteligență artificială.

2.4. Riscul accentuării inegalităților rural-urban

Este probabil ca școlile urbane mari, cu profesori mai specializați, acces la ONG-uri, universități, jurnaliști și resurse digitale, să implementeze disciplina mai bine. Școlile rurale, școlile mici, liceele tehnologice și unitățile de învățământ din comunități dezavantajate riscă să primească o versiune minimală și formală a disciplinei.

Măsură propusă: implementarea trebuie să includă mecanisme compensatorii: finanțare țintită pentru școlile vulnerabile, acces la resurse comune, module online sincrone pentru grupuri de școli, co-teaching cu experți validați, implicarea ONG-urilor locale, a bibliotecilor, a redacțiilor locale și a universităților. Legea ar trebui să prevadă explicit principiul echității teritoriale, iar metodologia să stabilească instrumentele prin care școlile dezavantajate primesc sprijin suplimentar.

2.5. Riscul analfabetismului funcțional

Educația media presupune înțelegerea textului, identificarea afirmațiilor, evaluarea dovezilor, compararea surselor și interpretarea contextului. Într-un sistem în care o proporție semnificativă a elevilor nu atinge niveluri de bază de literație, educația media nu poate fi construită ca un strat avansat.

Măsură propusă: *curriculumul trebuie construit progresiv, în spirală, pornind de la competențe simple: înțelegerea unui text scurt, identificarea autorului și a sursei, formularea ideii principale, distincția fapt-opinie, identificarea dovezii, observarea contextului lipsă, compararea a două surse și explicarea unei concluzii în propriile cuvinte. Abia ulterior pot fi introduse concepte mai complexe: propagandă, algoritmi, platforme, proprietate media, deepfake, AI generativ, publicitate politică sau manipulare informațională.*

În plus, disciplina ar trebui corelată explicit cu proiectul MIAF - Mecanism de intervenție pentru alfabetizare funcțională în învățământul preuniversitar - și cu standardele, itemii, testele de evaluare, resursele și intervențiile-pilot dezvoltate în cadrul acestuia. Educația media nu ar trebui tratată ca o competență separată de alfabetizare funcțională, ci ca o aplicare a acesteia în ecosistemul informațional contemporan.

2.6. Riscul formalismului instituțional

Implementarea nu ar trebui să depindă exclusiv de structuri administrative existente, vulnerabile la formalism, politizare sau evaluare birocratică. Casele Corpului Didactic, direcțiile/inspectoratele județene și agențiile de evaluare pot avea roluri operaționale, dar nu ar trebui tratate ca garanții suficiente de calitate.

Măsură propusă: *trebuie separată implementarea de evaluare. Furnizorii de formare nu ar trebui să fie singurii care certifică impactul propriei formări. Datele de implementare ar trebui publicate anual. Evaluarea disciplinei ar trebui realizată periodic și independent, pe baza unor indicatori clari, prin audit pe eșantion, chestionare anonime pentru elevi și profesori, analiză de portofolii și verificarea materialelor folosite la clasă.*

3. Integrarea transversală

Susțin și perspectiva Mediawise în care varianta optimă este disciplina obligatorie + activități de educație media integrate în alte materii, dar relația trebuie clarificată.

O soluție ar fi **definirea unor discipline-ancoră**, precum limba și literatura română, educație socială/civică, istorie, TIC/competențe digitale, discipline socio-umane la liceu și, unde este cazul, discipline științifice în care pot fi abordate dezinformarea științifică, interpretarea datelor și comunicarea publică a științei.

Integrarea transversală ar trebui realizată prin:

- o matrice de competențe media pe clase și discipline-ancoră;
- revizuirea programelor școlare relevante;
- resurse didactice scurte, aplicate și ușor de folosit;
- formare minimă pentru profesorii disciplinelor-ancoră;
- integrarea unor itemi de media literacy în evaluările existente.

Astfel, Educația media și digitală nu ar rămâne izolată într-o singură oră, ci ar deveni o competență aplicată în contexte diferite: text literar și nonliterar, discurs public, istorie, comunicare civică, informație științifică, platforme digitale, imagini, grafice, reclame, știri, conținut video și conținut generat cu inteligență artificială.

4. Rolul ONG-urilor, universităților și experților locali

O reformă de educație media nu ar trebui să fie monopolizată de administrația educațională. Expertiza reală în domeniu este distribuită între profesori, organizații neguvernamentale, universități, jurnaliști, și cercetători. În

special în comunitățile unde școala nu are profesori suficient de pregătiți, acești actori pot contribui prin ateliere, resurse, formare și monitorizare.

În același timp, participarea ONG-urilor și a experților trebuie să fie transparentă și validată. Nu orice actor non-guvernamental este automat competent sau neutru. Este necesar un proces simplu, rapid, dar credibil de validare.

Se poate crea un registru național de ONG-uri, experți, formatori și auditori validați, cu trei niveluri:

1. Partener local înregistrat - ONG-uri locale, biblioteci, jurnaliști locali sau alte organizații care pot desfășura activități nonformale și ateliere, pe baza unor criterii minime și a unui cod de conduită.
2. Furnizor validat de formare și resurse - ONG-uri, universități, experți sau jurnaliști-formatori care pot contribui la formarea profesorilor, elaborarea de materiale și chiar predare, pe baza unei metodologii pedagogice și a unei experiențe documentate.
3. Auditor/evaluator certificat - persoane sau organizații care pot evalua cursuri, portofolii didactice sau implementarea pe eșantion, cu reguli stricte privind conflictul de interese și separarea între furnizare și evaluare.

Această abordare permite implicarea actorilor locali fără a crea o birocrație excesivă și fără a bloca accesul ONG-urilor mici, dar serioase.

5. Mecanism de coordonare și monitorizare

În locul unei arhitecturi instituționale foarte ample, greu de coordonat, este preferabil un mecanism restrâns, cu mandat clar. Propunerea ar putea fi înființarea unui *Consiliu Național pentru Educație Media și Digitală*, cu un număr redus de membri și cu reprezentare din:

- Ministerul Educației;
- ONG-uri cu experiență în educație media, inclusiv organizații locale sau regionale;
- Elevi (Consiliul Național al Elevilor);
- profesori;
- universități cu programe în comunicare, jurnalism, media digitală, științe ale educației;
- jurnaliști sau experți în media și comunicare publică.

Consiliul nu ar trebui să administreze disciplina și nu ar trebui să stabilească „adevăruri oficiale”. Rolul său ar trebui limitat la:

- definirea standardelor minime de calitate;
- validarea periodică a ONG-urilor, experților, formatorilor și auditorilor;
- aprobarea unor instrumente simple de monitorizare;
- publicarea unui raport anual de implementare;
- propunerea de corecții curriculare și metodologice;
- sesizarea riscurilor de formalism, inegalitate, captură ideologică sau predare necorespunzătoare.

Pentru a evita politicizarea sau captura de grup, membrii consiliului ar trebui selectați prin apel public, pe baza unor criterii transparente, cu mandate limitate, declarații de interese, reguli de incompatibilitate și publicarea proceselor-verbale.

6. Alte observații: lege, metodologii

Pentru că nu am expertiză legislativă, propunerile anterioare depășesc cadrul unui proiect de lege, atingând elemente metodologice/norme de aplicare. Consider esențial ca astfel de aspecte metodologice să fie planificate în prealabil, pentru că **implementarea efectivă este cel puțin la fel de importantă precum textul legii.**

În opinia mea, în lege ar trebui incluse:

- modelul general: disciplină obligatorie + integrare transversală selectivă;
- obligația certificării profesorilor care predau disciplina;
- mențiuni explicite la AI literacy;
- mențiuni la jurnalism în interes public, ecosistem media;
- standardul de integritate epistemică;
- principiul echității rural-urban;
- crearea Consiliului Național pentru Educație Media și Digitală;
- crearea registrului de ONG-uri, experți, formatori și auditori validați;
- raport anual public și evaluare independentă la trei ani.

Prin metodologii și ordine de ministru ar trebui detaliate:

- procedura de certificare a profesorilor;
- criteriile de validare a ONG-urilor și experților;
- mecanismele de audit și monitorizare;
- procedura de sesizare și remediere în cazuri de predare necorespunzătoare;
- matricea de competențe media pe clase și discipline-ancoră;
- standardele de portofoliu și evaluare;
- modul de integrare a competențelor media în examenele și evaluările existente.

În curriculum ar trebui stabilite competențele specifice pe clase, progresia pedagogică, activitățile aplicate, adaptarea la niveluri diferite și conexiunea cu experiența media reală a elevilor.

7. Recomandări sintetice

Problemă	Risc	Măsură propusă	Nivel de intervenție
Cine predă disciplina?	disciplină fără corp profesoral competent	certificare aplicată, pe bază de competențe demonstrate	Lege + metodologie
Formarea profesorilor	cursuri bifate pentru credite	portofoliu, practică la clasă, evaluare externă, audit pe eșantion	Lege + metodologie de certificare
Profesori conspiraționiști sau pseudo-critici	transformarea educației media în suspiciune generalizată	standard de integritate epistemică și mecanism de sesizare/remediere	Lege + cod/metodologie
Disciplină izolată	competențe care nu se transferă în alte contexte	integrare în discipline-ancoră prin programe, resurse și evaluare	Lege + curriculum
Disciplină „de umplutură”	marginalizare în clasele terminale	itemi de media literacy în evaluările existente	Standarde de evaluare/examene
Inegalitate rural-urban	reformă funcțională doar în școlile privilegiate	finanțare țintită, experți validați, ONG-uri locale	Lege + buget + metodologie
Analfabetism funcțional	competențe media fără bază de literație	curriculum în spirală, corelat cu MIAF	Curriculum + standarde de literație
Guvernanță birocratică	blocaj interinstituțional și formalism	consiliu restrâns, registru de experți, raportare publică	Lege + regulament de funcționare
Evaluare administrativă	implementare raportată doar pe hârtie	evaluare independentă la trei ani, audit pe eșantion și date publice	Lege + metodologie de monitorizare

Concluzie

Propunerea legislativă este necesară și oportună, dar trebuie consolidată. Educația media și digitală poate produce unele dintre cele mai importante competențe ale elevilor, dar numai dacă legea nu se limitează la introducerea unei noi discipline în planul-cadru.

În forma actuală, riscurile principale sunt implementarea formală, formarea superficială a profesorilor, inegalitatea între școli, lipsa unei evaluări reale și posibilitatea ca disciplina să fie predată într-o manieră defensivă, cinică sau chiar conspiraționistă. Pentru a evita aceste riscuri, legea ar trebui să includă garanții minime privind calitatea predării, certificarea profesorilor, implicarea societății civile și a universităților, monitorizarea publică și integrarea competențelor media în evaluările existente.